

EQUILIBRI QUÍMIC

Unitat 3

Continguts

- 1.- Concepte d' equilibri químic.
  - 1.1. Característiques. Aspecte dinàmic de les reaccions químiques.
- 2.- Llei d'acció de masses. K_c .
- 3.- Quocient de reacció.
- 4.- K_p . Relació amb K_c
- 5.- Grau de disociació α .
  1. Relació de K_c α .
- 6.- Modificacions de l'equilibri. Principi de Le Chatelier.
  1. Concentració en reactius i productes.
  2. Canvis de pressió i temperatura.
  3. Principi de Le Chatelier.
  4. Importància en processos industrials.
- 7.- Equilibris heterogenis.**

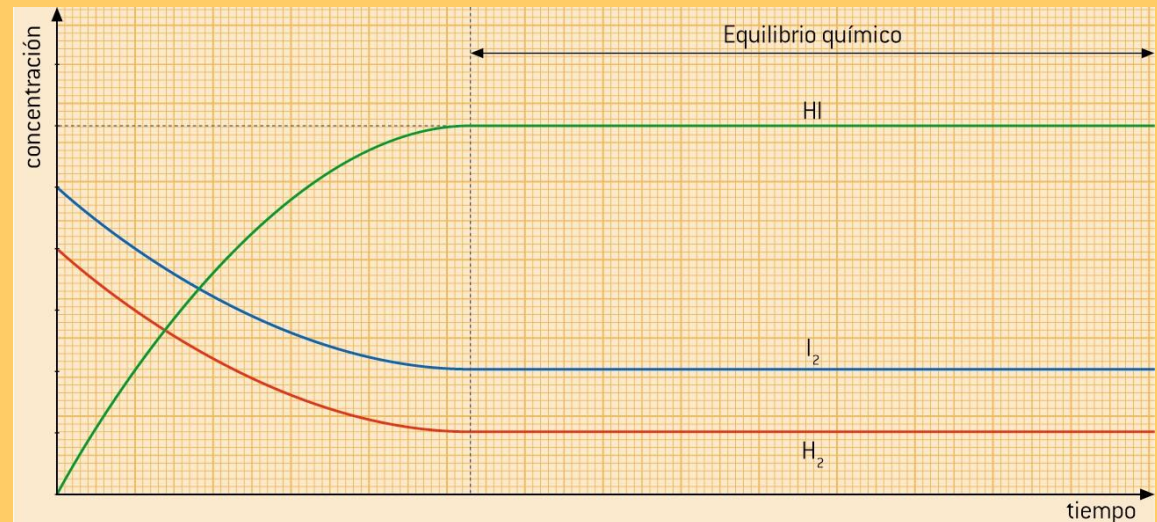
EQUILIBRI DINÀMIC EN SISTEMES QUÍMICS.

Les reaccions químiques poden classificar-se en funció del seu **grau de progrés** en:

Irreversibles:

Reversibles:

Es tracta d'un equilibri dinàmic, ja que les reaccions directa i inversa continuen produint-se fins i tot després d'assolir-se l'equilibri; les concentracions es mantenen constants, perquè les velocitats de la reacció directa i inversa coincideixen

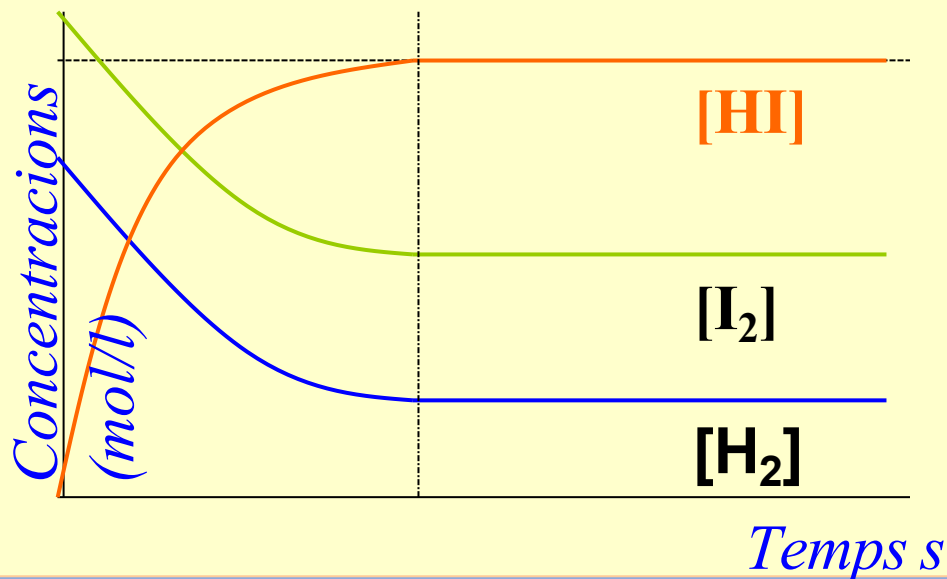
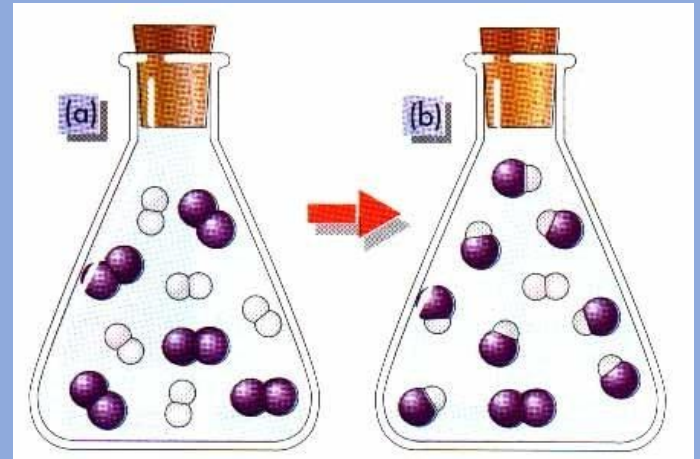
Què és un equilibri químic?

- Es una reacció que no arriba a completar-se, es produeix en ambdós sentits
- Quan les concentracions de cada substància que intervé (reactius o productes) s'estabilitza s'assoleix

L'EQUILIBRI QUÍMIC.

Equilibri de molècules ($\text{H}_2 + \text{I}_2 \rightleftharpoons 2 \text{HI}$)

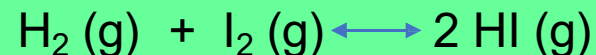

LA LLEI DE L'EQUILIBRI QUÍMIC

En un sistema químic en equilibri, les concentracions dels reactius i dels productes, expressats en mol L⁻¹, estan relacionades mitjançant una equació

Exemple:

Reaccionen entre sí H₂ i I₂, a 45 °C :

Experiment	Concentració (mol L ⁻¹) en equilibri			[HI] ² /[H ₂][I ₂]
	[H ₂] (mol L ⁻¹)	[I ₂] (mol L ⁻¹)	[HI] (mol L ⁻¹)	
I	0,0213	0,0213	0,1573	54,5
II	0,0427	0,0427	0,3148	54,5
III	0,0320	0,0320	0,2360	54,5
IV	0,0266	0,0266	0,1968	54,5
				Valor mig = 54,5

$$K = \left\{ \frac{[\text{HI}]^2}{[\text{H}_2][\text{I}_2]} \right\}_{eq} = 54,5 \text{ (a } 425^\circ \text{C)}$$

Aquesta és la llei de l'equilibri químic, també anomenada com a **lleï d'acció de masses**. La constant 54,5 es representa per **K_c** i es coneix com la **constant d'equilibri**.

- En una reacció qualsevol:

Expressarem K_c :

$$K_c = \frac{[C]^c \times [D]^d}{[A]^a \times [B]^b}$$

- Tot i que la K_c depèn de les concentracions es considera **ADIMENSIONAL**
- La constant K_c canvia amb la temperatura
- **ATENCIÓ!**: Només s'inclouen les espècies gasoses i/o en dissolució. Les espècies en estat sòlid o líquid tenen concentració constant i per tant, s'integren en la constant d'equilibri.

- En la reacció anterior:

$$K_c = \frac{[HI]^2}{[H_2] \times [I_2]}$$

- El valor de K_C , depèn de com s'ajusti la reacció.
- És a dir, si la reacció anterior l'haguéssim ajustat

la constant seria l'arrel quadrada de l' anterior.

Exercici A: Escriure les expressions de K_c dels següents equilibris químics:

Exercici A: Escriure les expressions de K_c dels següents equilibris químics:

a)

$$K_c = \frac{[NO_2]^2}{[N_2O_4]}$$

c)

$$K_c = [CO_2]$$

b)

$$K_c = \frac{[NOCl]^2}{[NO]^2 \times [Cl_2]}$$

d)

$$K_c = [CO_2] \times [H_2O]$$

Per a una reacció qualsevol, representada per l'equació:

S'anomena **quocient de reacció** a l'expressió:

$$Q = \frac{[C]^c [D]^d}{[A]^a [B]^b}$$

Quan el sistema està en equilibri, el quocient de reacció pren un valor constant per a cada temperatura, i es representa per K_c :

$$K_c = \left\{ \frac{[C]^c [D]^d}{[A]^a [B]^b} \right\}_{eq}$$

- Q , coincideix amb K_c , només si el sistema es troba en equilibri químic
- El valor de K_c és independent de les concentracions inicials dels reactius, i depèn exclusivament de la temperatura

- En una reacció qualsevol:
 $a A + b B \rightleftharpoons c C + d D$
s'anomena quocient de reacció a:

$$Q = \frac{[C]^c \times [D]^d}{[A]^a \times [B]^b}$$

- Té la mateixa fórmula que la K_c però la diferència és que les concentracions no han de ser les de l'equilibri.
- Si $Q = K_c$ llavors el sistema està en equilibri.
- Si $Q < K_c$ el sistema evolucionarà cap a la dreta, és a dir, augmentaran les concentracions dels productes i disminuiran les dels reactius fins que Q s'iguali amb K_c .
- Si $Q > K_c$ el sistema evolucionarà cap a la dreta, és a dir, augmentaran les concentracions dels reactius i disminuiran les dels productes fins que Q s'iguali amb K_c .

Exemple: En un recipient de 3 litres s'introdueixen 0,6 mols de HI, 0,3 mols de H₂ i 0,3 mols de I₂ a 490°C. Si K_c = 0,022 a 490°C, tenint en compte la reacció

es troba en equilibri?

Exemple: En un recipient de 3 litres s'introdueixen 0,6 mols de HI, 0,3 mols de H₂ i 0,3 mols de I₂ a 490°C. Si K_c = 0,022 a 490°C, tenint en compte la reacció

es troba en equilibri?

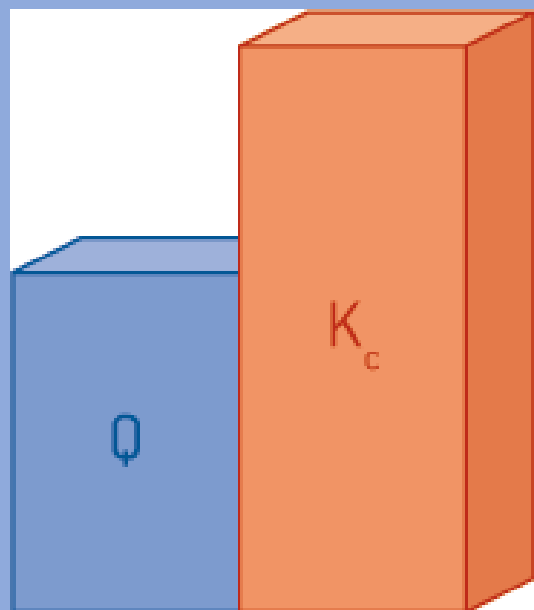
a)

$$Q = \frac{[\text{H}_2] \cdot [\text{I}_2]}{[\text{HI}]^2} = \frac{0,3/3 \cdot 0,3/3}{(0,6/3)^2} = 0,25$$

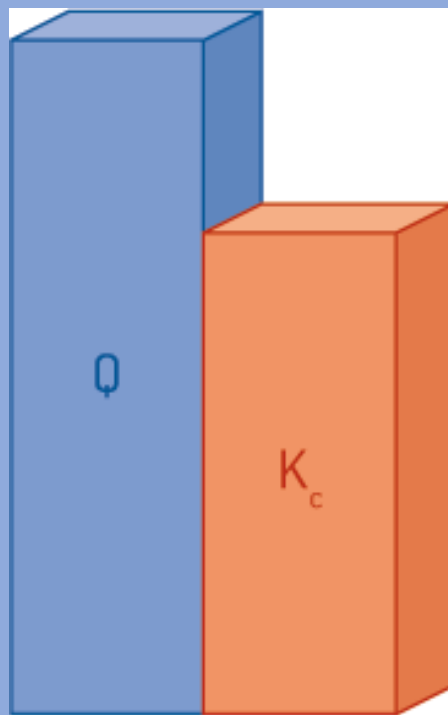
Com $Q > K_c$ el sistema no es troba en equilibri i la reacció es desplaçarà cap a l'esquerra.

La constant d'equilibri K_c **varia amb la temperatura**. Si el sistema no ha assolit L'equilibri, Q , pot prendre qualsevol valor:

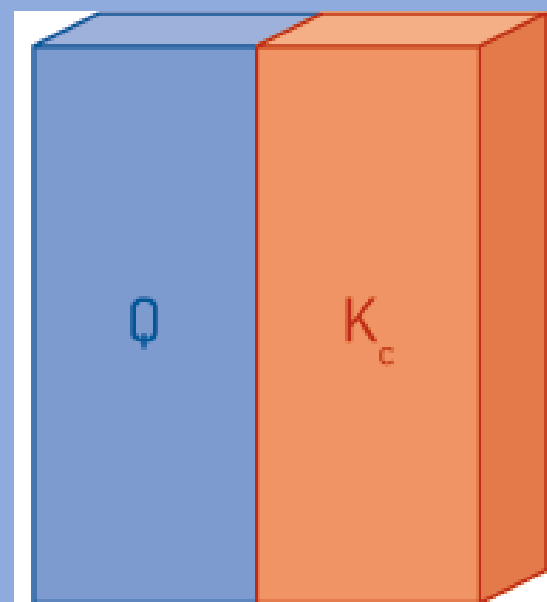
- Si $Q < K_c \Rightarrow$ La reacció va d'esquerra a dreta
- Si $Q > K_c \Rightarrow$ La reacció va de dreta a esquerra
- Si $Q = K_c \Rightarrow$ El sistema està en equilibri

La reacció tendeix a formar productes

La reacció tendeix a formar reactius

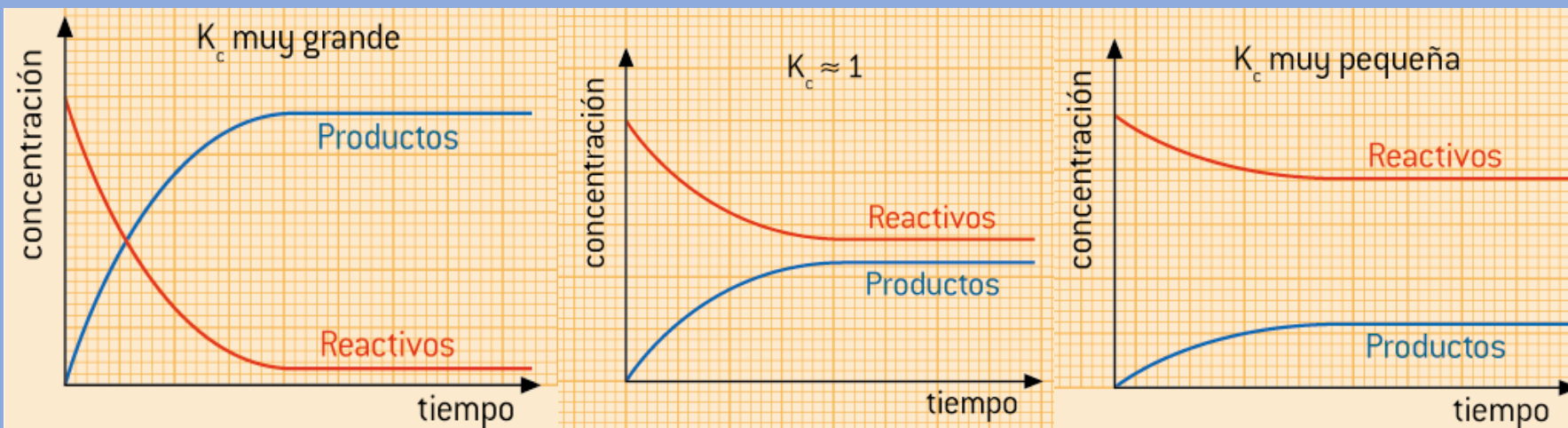

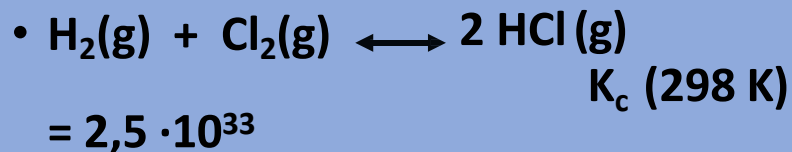
Reacció en equilibri

SIGNIFICAT QUÍMIC DEL VALOR DE LA CONSTANT D' EQUILIBRI.

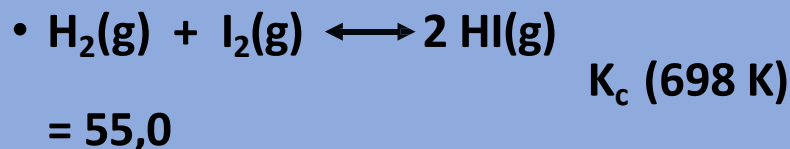
La constant d' equilibri d' una reacció química, indica **en quin grau els reactius es transformen en productes**, una vegada assolit l'equilibri.

- **Si K és molt gran:** La reacció directa progressa fins que pràcticament **s'esgota algun dels reactius**.
- **Si $K \approx 1$:** En l'equilibri, **les concentracions de reactius i productes són similars**.
- **Si K és molt petita:** La reacció està **molt desplaçada cap els reactius**
Pràcticament no es formen productes.

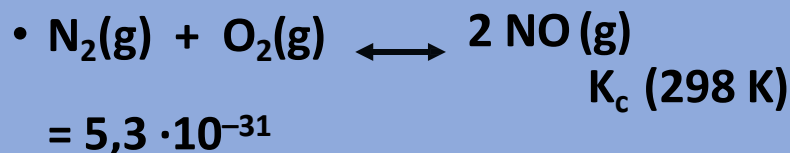

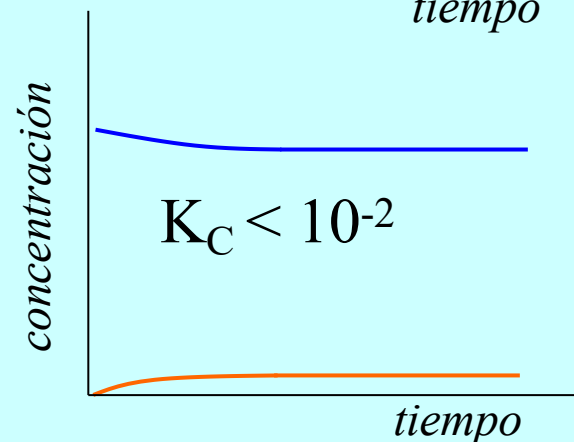
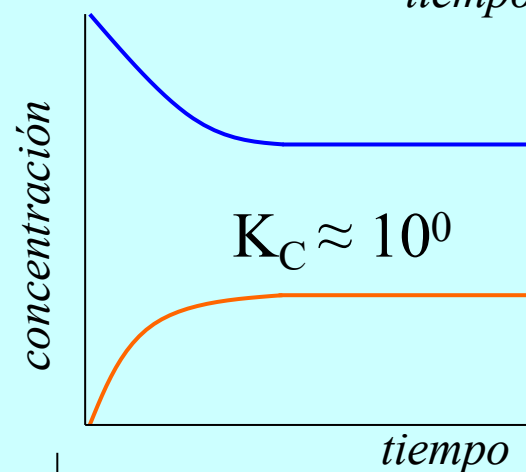
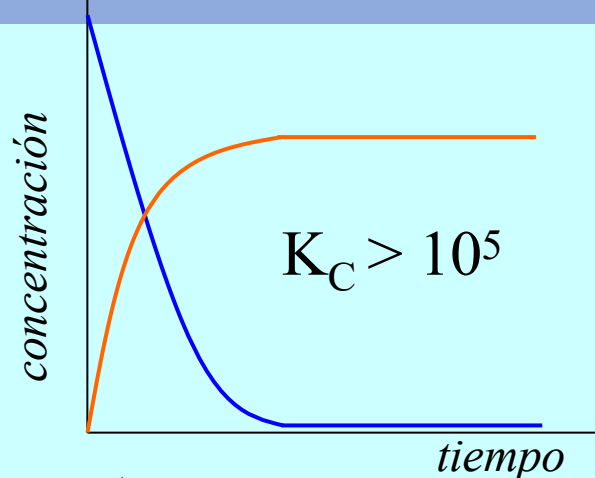
La reacció està molt desplaçada a la dreta.

Es tracta d'un veritable equilibri.

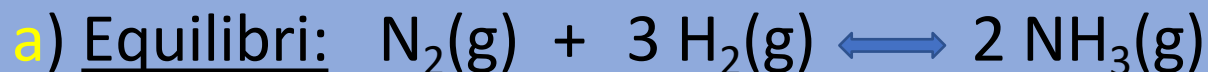
La reacció està molt desplaçada a l'esquerra, és a dir, gairebé no es formen productes.

Exemple: En un recipient de 10 litres s'introdueixen una mescla de 4 mols de $\text{N}_2(\text{g})$ i 12 mols d' $\text{H}_2(\text{g})$;
a) escribiu la reacció d'equilibri; b) si assolit l'equilibri s'observa que hi ha 0,92 mols de $\text{NH}_3(\text{g})$, determineu les concentracions de N_2 i H_2 a l'equilibri i la constant K_c .

Exemple: En un recipient de 10 litres s'introdueixen una mescla de 4 mols de $\text{N}_2(\text{g})$ i 12 mols d' $\text{H}_2(\text{g})$;

a) escriuiu la reacció d'equilibri; b) si assolit l'equilibri s'observa que hi ha 0,92 mols de $\text{NH}_3(\text{g})$, determineu les concentracions de N_2 i H_2 a l'equilibri i la constant K_c .

Mols inic.:   **4**   **12**   **0**

Mols reac: **x**   **3x**   **2x**

Mols equil.   **4 - x**   **12 - 3x**   **0,92=2x**

3,54   **10,62**   **0,92**

conc. eq(mol/l) **0,354**   **1,062**   **0,092**

$$K_c = \frac{[\text{NH}_3]^2}{[\text{H}_2]^3 \cdot [\text{N}_2]} = \frac{0,092^2 \text{ M}^2}{1,062^3 \cdot 0,354 \text{ M}^4} = 1,996 \cdot 10^{-2}$$

CONSTANT D'EQUILIBRI (K_p)

- En les reaccions en que intervinguin gasos és més senzill mesurar pressions parcials que concentracions:

$$K_P = \frac{p_C^c \times p_D^d}{p_A^a \times p_B^b}$$

$$K_p = \left\{ \frac{[p_{NH_3}]^2}{[p_{N_2}][p_{H_2}]^3} \right\}_{eq}$$

EQUILIBRIS GASOSOS

En una mescla de **gasos ideals**, la **pressió parcial**, p_i , de cada gas s'obté :

$$p_i V = n_i R T$$

On n_i és el **número de mols** del gas, i V és el **volumen total de la mescla**

Per tant $p_i = \frac{n_i}{V} R T = c_i R T$ c_i és la **concentració molar** del gas.

La pressió parcial d'un gas ideal és proporcional a la seva concentració molar

Si tots els reactius i productes d'una reacció són gasos, l'expressió de la llei d'acció de masses pot escriure's en termes de les pressions parcials, aquesta constant d'equilibri s'anomena K_p

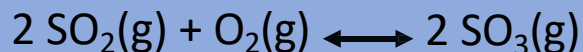
Convé recordar la relació entre pressió parcial i fracció molar.

Fracció molar és

$$x_1 = \frac{n_1}{n_t}$$

$$P_1 = x_1 P_t$$

En la reacció anterior:

$$K_p = \frac{p(\text{SO}_3)^2}{p(\text{SO}_2)^2 \cdot p(\text{O}_2)}$$

De l'equació general dels gasos:

$p \cdot V = n \cdot R \cdot T$ s'obté:

$$p = \frac{n}{V} \cdot R \cdot T = \text{concentració} \cdot R \cdot T$$

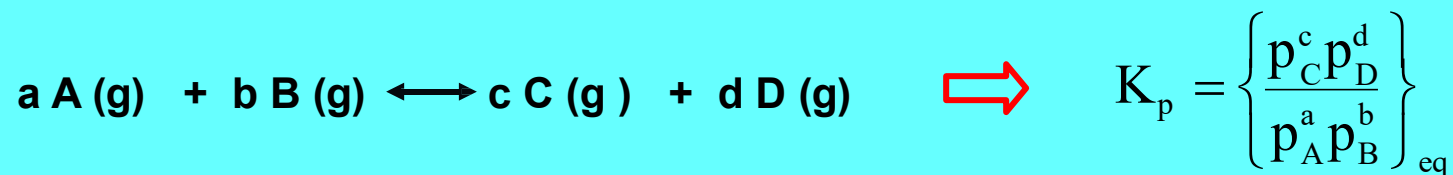
$$K_p = \frac{[\text{SO}_3]^2 (RT)^2}{[\text{SO}_2]^2 (RT)^2 \cdot [\text{O}_2] (RT)} = K_c \cdot (RT)^{-1}$$

- Veiem, doncs, que K_p pot dependre de la temperatura sempre que hi hagi un canvi en el n° de mols de gasos

$$K_p = \frac{p_{c_c} \cdot p_{D_d}}{p_A^a \cdot p_B^b} = \frac{[C]_c (RT)_c \cdot [D]_d (RT)_d}{[A]^a (RT)^a \cdot [B]^b (RT)^b} = \mathbf{K_P = K_C \times (RT)^{\Delta n}}$$

On Δn = increment en nombre de mols de gasos ($n_{\text{productes}} - n_{\text{reactius}}$)

En els equilibris entre gasos, la constant d'equilibri , **Kp**, s'expressa en funció de las pressions parcials dels gasos. Donada una reacció química qualsevol:

- La relació entre K_p i K_c resulta:

$$K_p = \left\{ \frac{p_C^c p_D^d}{p_A^a p_B^b} \right\}_{eq} = \left\{ \frac{\left\{ \frac{[C]RT}{[A]RT} \right\}^c \left\{ \frac{[D]RT}{[B]RT} \right\}^d}{\left\{ \frac{[A]RT}{[B]RT} \right\}^a} \right\}_{eq} = K_c \frac{(RT)^{c+d}}{(RT)^{a+b}}$$

$$K_p = K_c (RT)^{c+d-(a+b)} = K_c (RT)^{\Delta n_g}$$

Δn_g = n° de mols de productes gasosos - n° de mols de reactius gasosos

- Els valors de K_p i K_c només depenen de la temperatura

Problema: Escribe l'expressió de K_p per a les reaccions corresponents a les següents equacions:

Problema: Escribe l'expressió de K_p per a les reaccions corresponents a les següents equacions:

Solució:

$$K_p = \left\{ \frac{[p_{\text{NO}_2}]^2}{[p_{\text{N}_2\text{O}_4}]} \right\}_{\text{eq}}$$

Solució:

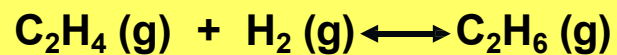
$$K_p = \left\{ \frac{[p_{\text{FNO}}]^2}{[p_{\text{F}_2}][p_{\text{NO}}]^2} \right\}_{\text{eq}}$$

Solució:

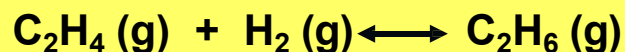
$$K_p = \left\{ \frac{[p_{\text{NO}}]^2 [p_{\text{H}_2\text{O}}]^2}{[p_{\text{N}_2\text{H}_4}] [p_{\text{O}_2}]^2} \right\}_{\text{eq}}$$

Problema: La constant d'equilibri, K_c , per a la següent reacció química:

a 25 °C val $5 \cdot 10^{17}$. Calcula, a la mateixa temperatura, el valor de K_p

Problema: La constant d'equilibri, K_c , per a la següent reacció química:

a 25 °C val $5 \cdot 10^{17}$. Calcula, a la mateixa temperatura, el valor de K_p

Solució:

Les constants K_p i K_c estan relacionades per: $K_p = K_c (RT)^{\Delta n_g}$

En aquest cas: $\Delta n_g = 1 - (1 + 1) = -1$

Per tant, a la temperatura de $25 + 273 = \mathbf{298 \text{ K}}$, trobem que:

$$\begin{aligned} K_p = K_c (RT)^{-1} &= 5 \cdot 10^{17} (\text{mol L}^{-1}) \cdot [0,082 (\text{atm L K}^{-1} \text{mol}^{-1}) \cdot 298 (\text{K})]^{-1} = \\ &= \mathbf{2,04 \cdot 10^{16}} \end{aligned}$$

GRAU DE DISSOCIACIÓ (α)

- Generalment, s'utilitza en aquelles reaccions en les que existeix un únic reactiu que es dissocia en dos o més.
- És la fracció d'un mol que es dissocia (tant per 1).
- En conseqüència, el % de substància dissociada és igual a $100 \cdot \alpha$.

$$\alpha = \frac{x}{c}$$

El grau de dissociació mesura la proporció entre el que reacciona d'una substància i la quantitat que es va posar inicialment de la mateixa.

Exemple: En un matràs de 5 litres s'introdueixen 2 mols de $\text{PCl}_5(\text{g})$ i 1 mol de $\text{PCl}_3(\text{g})$ i s'estableix el següent equilibri:
 $\text{PCl}_5(\text{g}) \longleftrightarrow \text{PCl}_3(\text{g}) + \text{Cl}_2(\text{g})$. Sabent que $K_c(250\text{ }^\circ\text{C}) = 0,042$; **a)** Quines són les concentracions de cada substància en l'equilibri?; **b)** Quin és el grau de dissociació?

Exemple: En un matràs de 5 litres s'introdueixen 2 mols de $\text{PCl}_5(\text{g})$ i 1 mol de $\text{PCl}_3(\text{g})$ i s'estableix el següent equilibri:
 $\text{PCl}_5(\text{g}) \longleftrightarrow \text{PCl}_3(\text{g}) + \text{Cl}_2(\text{g})$. Sabent que K_c (250 °C) = 0,042; **a)** Quines són les concentracions de cada substància en l'equilibri?; **b)** Quin és el grau de dissociació?

a) **Equilibri:** $\text{PCl}_5(\text{g}) \longleftrightarrow \text{PCl}_3(\text{g}) + \text{Cl}_2(\text{g})$

Mols inic.:   2   1   0

Mols equil.   2– x   1 + x   x

[ ]eq(mol/l) (2– x)/5   (1 + x)/5   x/5

$$K_c = \frac{[\text{PCl}_3] \cdot [\text{Cl}_2]}{[\text{PCl}_5]} = \frac{(1+x)/5 \cdot x/5}{(2-x)/5} = 0,042$$

x = 0,28 mols

$$\frac{0,28}{2} = 0,14$$

$$[\text{PCl}_5] = (2 - 0,28)/5 = 0,342 \text{ mol/l}$$

$$[\text{PCl}_3] = (1 + 0,28)/5 = 0,256 \text{ mol/l}$$

$$[\text{Cl}_2] = 0,28 / 5 = 0,056 \text{ mol/l}$$

b) Si de 2 mols de PCl_5 es dissocien 0,28 mols en PCl_3 y Cl_2 , de cada mol de PCl_5 es dissociaran 0,14. Per tant, $\alpha = 0,14$, PCl_5 s'ha dissociat en un 14 %.

Relació entre K_c i α .

Per una reacció $A \rightleftharpoons B + C$.

Si anomenem " c " = $[A]_{\text{inicial}}$ i suposem que en principi només existeix substància "A", tindrem:

Equilibri:	$A \rightleftharpoons B + C$	
Conc. Inic. (mol/l):	c	$0 \quad 0$
Reacciona	x	$x \quad x$
conc. eq(mol/l)	$c \cdot x$	$x \quad x$
	$c(1 - \alpha)$	$c \cdot \alpha \quad c \cdot \alpha$

$$\alpha = \frac{x}{c}$$

$$C \cdot \alpha = x$$

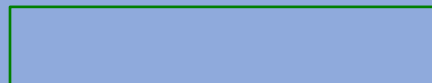
$$K_c = \frac{[B] \cdot [C]}{[A]} = \frac{c \cdot \alpha \cdot c \cdot \alpha}{c \cdot (1 - \alpha)} = \frac{c \cdot \alpha^2}{(1 - \alpha)}$$

En el cas que la substància estigui poc dissociada (K_c molt petita):

$$\alpha \ll 1 \quad \text{i} \quad K_c \cong c \cdot \alpha^2$$

Exercici: En l'equilibri següent ($K_c = 0,042$):

$\text{PCl}_5(\text{g}) \rightleftharpoons \text{PCl}_3(\text{g}) + \text{Cl}_2(\text{g})$ Quin serà el grau de dissociació i les concentracions a l'equilibri de les tres substàncies si poséssim únicament 2 mols de $\text{PCl}_5(\text{g})$ en els 5 litres del matràs?

Exercici: En l'equilibri següent ($K_c = 0,042$):

$\text{PCl}_5(\text{g}) \longleftrightarrow \text{PCl}_3(\text{g}) + \text{Cl}_2(\text{g})$ Quin serà el grau de dissociació i les concentracions a l'equilibri de les tres substàncies si poséssim únicament 2 mols de $\text{PCl}_5(\text{g})$ en els 5 litres del matràs?

Equilibri: $\text{PCl}_5(\text{g}) \longleftrightarrow \text{PCl}_3(\text{g}) + \text{Cl}_2(\text{g})$

Conc. inic.:   **2/5**   **0**   **0**

[ ]eq(mol/l)   **0,4(1- α)**   **0,4 · α**   **0,4 · α**

$$K_c = \frac{[\text{PCl}_3] \cdot [\text{Cl}_2]}{[\text{PCl}_5]} = \frac{0,4 \cdot \alpha^2}{(1-\alpha)} = 0,042$$

En aquest cas i tenint en compte el valor de la constant, força gran, no es pot menysprear α front a 1, per tant, s'hauria de resoldre el sistema : $\alpha = 0,276$

$$[\text{PCl}_5] = 0,4 \text{ mol/l} \cdot (1 - 0,276) = 0,29 \text{ mol/l}$$

$$[\text{PCl}_3] = 0,4 \text{ mol/l} \cdot 0,276 = 0,11 \text{ mol/l}$$

$$[\text{Cl}_2] = 0,4 \text{ mol/l} \cdot 0,276 = 0,11 \text{ mol/l}$$

$$n(\text{PCl}_5) = 0,29 \text{ mol/l} \cdot 5 \text{ l} =$$

1,45 mols

$$n(\text{PCl}_3) = 0,11 \text{ mol/l} \cdot 5 \text{ l} =$$

0,55 mols

$$n(\text{Cl}_2) = 0,11 \text{ mol/l} \cdot 5 \text{ l} =$$

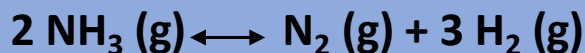
0,55 mols

Exercici: A 450 °C i 10 atm de pressió el NH_3 (g) està dissociat en un 95,7 % segons la reacció:

$2 \text{NH}_3 (\text{g}) \rightleftharpoons \text{N}_2 (\text{g}) + 3 \text{H}_2 (\text{g})$. Calculeu K_C i K_P a aquesta temperatura.

Exercici: A 450 °C i 10 atm de pressió el NH₃ (g) està dissociat en un 95,7 % segons la reacció:

2 NH₃ (g) $\longleftrightarrow$ N₂ (g) + 3 H₂ (g). Calculeu K_C i K_P a aquesta temperatura.

n inic. (mol)	c	0	0
n equil. (mol)	c(1-α)	cα/2	3cα/2
	0,043 c	0,4785 c	1,4355 c

$$n_{\text{total}} = 0,043 c + 0,4785 c + 1,4355 c = 1,957 c$$

La pressió parcial depèn de la fracció molar

$$p(\text{NH}_3) = \frac{n(\text{NH}_3)}{n_{\text{total}}} \cdot p_{\text{total}} = \frac{0,043 c}{1,957 c} \cdot 10 \text{ atm} = 0,22 \text{ atm}$$

De la mateixa manera:

$$p(\text{N}_2) = (0,4785/1,957) \cdot 10 \text{ atm} = 2,445 \text{ atm}$$

$$p(\text{H}_2) = (1,4355 / 1,957) \cdot 10 \text{ atm} = 7,335 \text{ atm}.$$

$$K_p = \frac{p(\text{H}_2)^3 p(\text{N}_2)}{p(\text{NH}_3)^2} = \frac{(7,335 \text{ atm})^3 \cdot 2,445 \text{ atm}}{(0,22 \text{ atm})^2} = 1,99 \cdot 10^4$$

$$K_C = \frac{K_P}{(\text{RT})^2} = \frac{1,99 \cdot 10^4 \text{ atm}^2}{(0,082 \text{ atm} \cdot \text{M}^{-1} \cdot \text{K}^{-1})^2 \cdot (723 \text{ K})^2} = 5,66$$

PRINCIPI DE LE CHÂTELIER

Si un sistema, inicialment en equilibri, es perturba al modificar alguna condició experimental, s'observa en ell una evolució que el porta de nou a l'equilibri

El principi de Le Châtelier **permet predir el sentit d'aquesta evolució:**

“Un sistema en equilibri químic, sotmés a una perturbació externa, reacciona en el sentit necessari per tal que la causa perturbadora quedi, tant com sigui possible, contrarestada” Henry Louis Le Châtelier (1888)

Aquest principi ha tingut una gran influència en la indústria química posterior, al guiar la fabricació de productes químics amb el màxim rendiment possible.

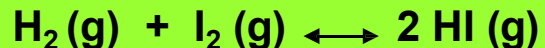
Efecte d'un catalitzador

Un catalitzador accelera per igual les reaccions directa i inversa; per tant, El seu únic efecte és fer **que l'equilibri s'assoleixi abans**, però **sense modificar el valor de la constant d'equilibri.**
no afecta a la composició del sistema en equilibri.

- **Si un sistema es troba en equilibri ($Q = K_c$) i es produeix una perturbació:**
  - **Canvi en la concentració d'algun dels reactius o productes.**
  - **Canvi en la pressió (o volum)**
  - **Canvi en la temperatura.**
- **El sistema deixa d'estar en equilibri i intenta recuperar-lo.**

Adició o eliminació d'un reactiu o producte.

Considerem la reacció:

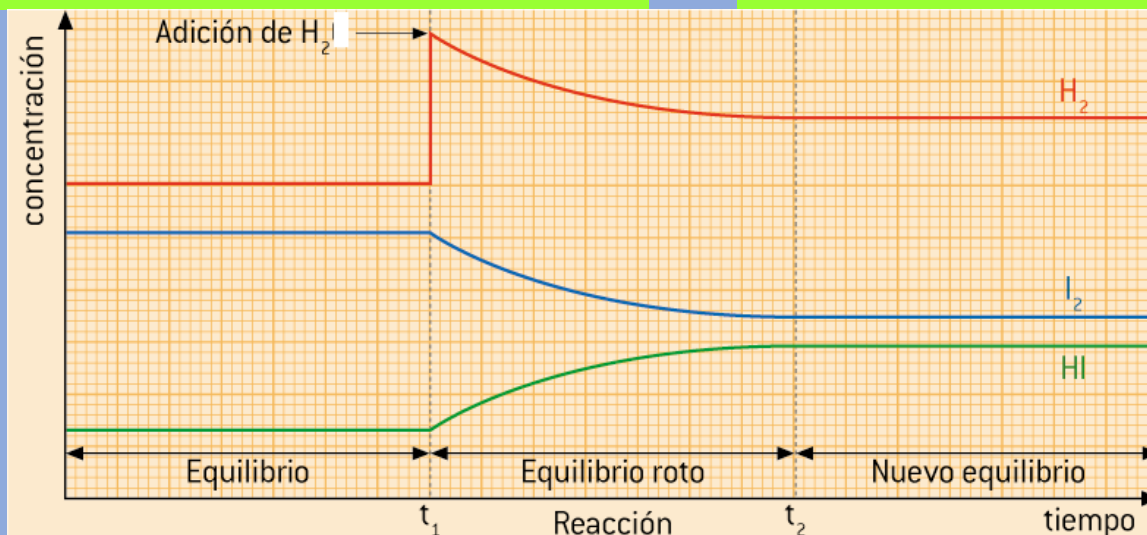
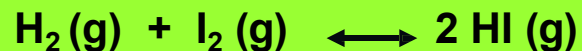
Quan s'assoleix l'equilibri

$$Q = K_c = \left\{ \frac{[\text{HI}]^2}{[\text{H}_2][\text{I}_2]} \right\}_{\text{eq}}$$

- Si s'afegeix hidrogen:

- Augmenta $[\text{H}_2]$, mentre que $[\text{I}_2]$ i $[\text{HI}]$ es mantenen constants; Q disminueix deixant de ser igual a K_c , trencant-se l'equilibri químic.
- Segons el principi de Le Châtelier, el sistema reacciona en el sentit de **contrarestar l'augment de la concentració d' H_2** , consumint part de l' H_2 afegit, al reaccionar amb el I_2 , produint-se més HI .

c) L'equilibri es desplaça cap a la dreta:

Exemple: En l'equilibri: $\text{PCl}_5(\text{g}) \rightleftharpoons \text{PCl}_3(\text{g}) + \text{Cl}_2(\text{g})$ sabem que a partir de 2 mols de $\text{PCl}_5(\text{g})$ en un volum de 5 litres, l'equilibri s'aconsegueix amb 1,45 mols de PCl_5 , 0,55 mols de PCl_3 i 0,55 mols de Cl_2 . Quants mols hi haurà en el nou equilibri si una vegada assolit el primer afegim 1 mol de Cl_2 al matràs? ($K_c = 0,042$)

Equilibri:	$\text{PCl}_5(\text{g})$	$\rightleftharpoons$	$\text{PCl}_3(\text{g})$	+	$\text{Cl}_2(\text{g})$
Mols inic.:	1,45		0,55		1,55
Mols equil.	$1,45 + x$		$0,55 - x$		$1,55 - x$
conc. eq(mol/l)	$\frac{1,45 + x}{5}$		$\frac{0,55 - x}{5}$		$\frac{1,55 - x}{5}$

$$K_c = \frac{\frac{0,55 - x}{5} \cdot \frac{1,55 - x}{5}}{\frac{1,45 + x}{5}} = 0,042$$

Resolent: $x = 0,268$

Equilibri:	$\text{PCl}_5(\text{g})$	$\rightleftharpoons$	$\text{PCl}_3(\text{g})$	+	$\text{Cl}_2(\text{g})$
n_{eq} (mols)	$1,45 + 0,268$		$0,55 - 0,268$		$1,55 - 0,268$
conc (mol/l)	0,3436		0,0564		0,2564

L'equilibri s'ha desplaçat a l'esquerra. Es pot comprovar com:

$$\frac{0,0564 \text{ M} \cdot 0,2564 \text{ M}}{0,3436 \text{ M}} = 0,042$$

Canvis de volum

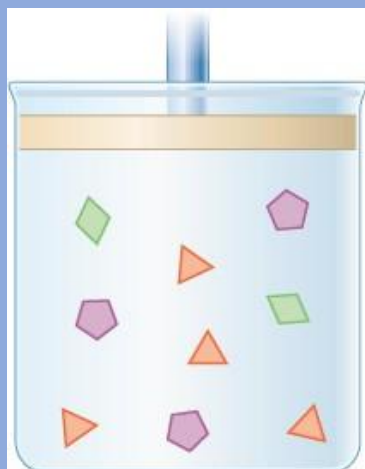
En un equilibri químic amb reactius i/o productes gasosos, una variació en el volum (i per tant en la pressió) del sistema **desplaça l'equilibri en el sentit en que la variació dels mols gasosos anul·li la variació de la pressió.**

Exemple: Considerem l'equilibri entre gasos

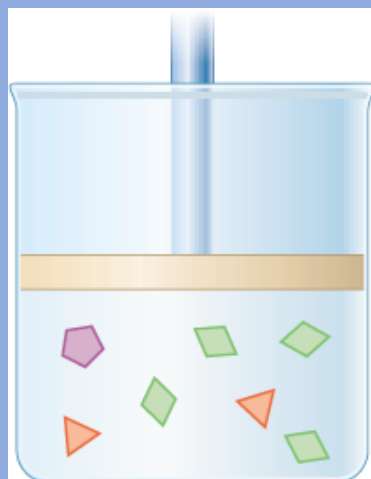

Un efecte immediat d'una disminució de volum del sistema és un **augment de la pressió del recipient**. Aquest augment es contraresta si part del PCl_3 es combina amb Cl_2 donant PCl_5 , per tal de reduir el nombre total de mols gasosos i també, la pressió total.

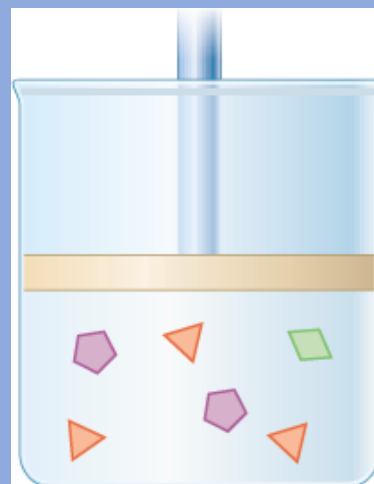
L'equilibri es desplaça cap a l'esquerra.

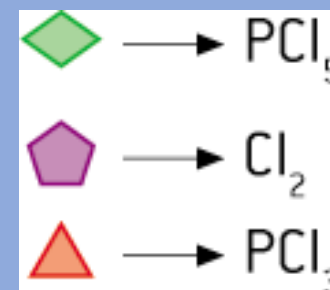
Mescla en equilibri

Equilibri trencat

Equilibri final

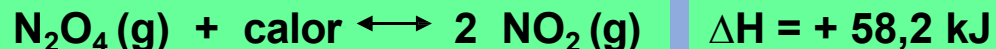
- En qualsevol equilibri en el que hi hagi un canvi en el nombre de mols entre reactius i productes com per exemple : $A \longleftrightarrow B + C$
- A l'augmentar "P" (o disminuir el volum) augmenta la concentració i l'equilibri es desplaça cap a l'esquerra que es on hi ha menys mols.
- Aquest desplaçament de l'equilibri cap on hi hagi menys mols a l'augmentar la pressió és vàlid i es pot generalitzar per a qualsevol equilibri en el que intervinguin gasos .
- Lògicament, si la pressió disminueix, l'efecte és el contrari.
- Si el número de mols total de reactius és igual al de productes ($a+b=c+d$) es poden eliminar tots els volums en l'expressió de K_c , per tant, aquest no afecta a l'equilibri (i per tant, tampoc la pressió).

Canvis de temperatura.

En general, un **augment de temperatura** desplaça un equilibri en el sentit en que **la reacció és endotèrmica**, mentre que una **disminució** la desplaça en el sentit en que és **exotèrmica**.

Exemple:

S'escalfa una mescla de N_2O_4 i NO_2 en equilibri:

Segons el **principi de Le Châtelier**, el sistema respon contrarestant parcialment l'augment de temperatura. Això s'aconsegueix si part del N_2O_4 es dissocia en NO_2 , ja que en aquest sentit la reacció és endotèrmica i absorbeix part de la calor que s'ha subministrat per tal d'augmentar la temperatura.

El resultat és un **augment de la concentració de NO_2**

- S'observa que, a l'augmentar T el sistema es desplaça cap on es consumeixi calor, és a dir, cap a l'esquerra en les reaccions exotèrmiques i cap a la dreta en les endotèrmiques.
- Si disminueix T el sistema es desplaça cap on es desprengui calor (dreta en les exotèrmiques i esquerra en les endotèrmiques).

Exemple: Cap a on es desplaçarà l'equilibri al: a) disminuir la pressió?

b) augmentar la temperatura?

S'ha de tenir en compte que les concentracions dels sòlids ja estan incloses en la K_c per ser constants.

$$K_c = \frac{[\text{CO}] \cdot [\text{H}_2]}{[\text{H}_2\text{O}]}$$

a) Al $p \downarrow$ l'equilibri $\rightarrow$ (On hi ha més mols de gasos)

b) Al $T \uparrow$ l'equilibri també es desplaça cap $\rightarrow$ on es consumeix calor ja que la reacció és endotèrmica.

Variacions en l'equilibri

- $\uparrow$ [reactius] $\longrightarrow$
- $\downarrow$ [reactius] $\longleftarrow$
- $\uparrow$ [productes] $\longleftarrow$
- $\downarrow$ [productes] $\longrightarrow$
- $\uparrow$ T (exotèrmiques) $\longleftarrow$
- $\uparrow$ T (endotèrmiques) $\longrightarrow$
- $\downarrow$ T (exotèrmiques) $\longrightarrow$
- $\downarrow$ T (endotèrmiques) $\longleftarrow$
- $\uparrow$ P Cap on hi hagi menys mols de gasos
- $\downarrow$ P < 0 Cap on hi hagi més mols de gasos

IMPORTÀNCIA EN PROCESSOS INDUSTRIALS.

- És molt important en la indústria saber quines condicions afavoreixen el desplaçament d'un equilibri cap a la formació d'un producte, ja que s'aconseguirà un major rendiment, en el procés.
- En la síntesi de Haber en la formació d'amoníac
$$[\text{N}_2(g) + 3 \text{H}_2(g) \longleftrightarrow 2 \text{NH}_3(g)]$$
, exotèrmica, la formació de amoníac està afavorida per altes pressions i per una baixa temperatura. Per això aquesta reacció es realitza a pressions molt altes i a una temperatura relativament baixa, encara que no pot ser molt baixa per tal que la reacció no sigui molt lenta. S'ha de mantenir un equilibri entre rendiment i temps de reacció.

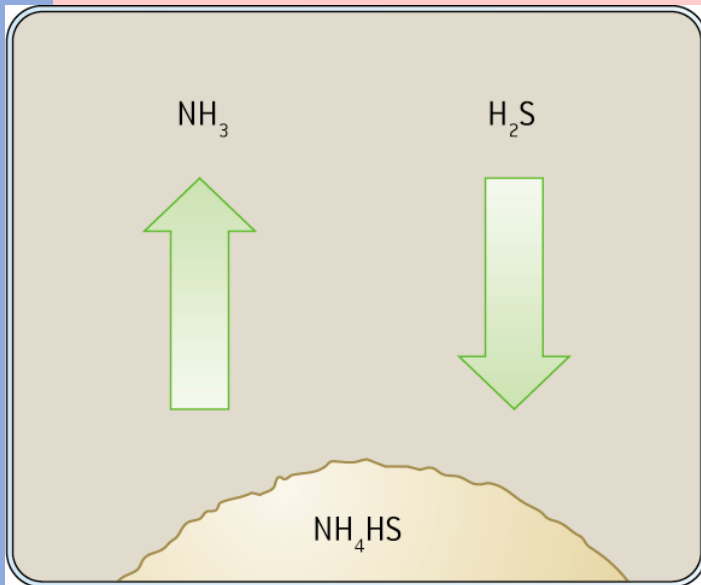
EQUILIBRIS HETEROGENIS.

- Una reacció és **homogènia** quan tots els reactius i productes es mesclen uniformement formant **una única fase**

Exemple: Els **equilibris entre gasos** són homogenis, perquè tots els gasos són miscibles i es mesclen uniformement entre sí

- Una reacció es denomina **heterogènia** quan en la mescla de reacció poden Distingir-se **vàries fases, físicament diferenciades**

Exemple La descomposició tèrmica del bisulfur amònic

Equilibri heterogeni

En l'equilibri **existeixen dues fases**: una **sòlida**, el NH_4HS i l'altra **gasosa** formada per la mescla homogènia del NH_3 i el H_2S

La constant d'equilibri pren el valor:

$$K_c = \left\{ \frac{[\text{NH}_3 \text{ (g)}][\text{H}_2\text{S (g)}]}{[\text{NH}_4\text{HS (s)}]} \right\}_{\text{eq}}$$

Constants d'equilibri en sistemes heterogenis.

La **concentració** d'un sòlid o d'un líquid pur, a una temperatura donada, té un **valor constant**, que no depèn de la quantitat de substància.

- En l'expressió de la **constant K_c** per a un equilibri heterogeni, **no apareixen les concentracions dels sòlids ni les dels líquids purs**.
- Anàlogament, la **constant K_p** corresponent a un equilibri heterogeni **només inclou les pressions parcials de les substàncies gasoses**.

Exemple:

La concentració molar de **NH_4HS** es manté constant, de forma independent al número de grams presents; per tant el terme **$[\text{NH}_4\text{HS(s)}]$** es pot incorporar a la constant d'equilibri **K_c** i obtenir una nova constant, **K_c'** , que val:

$$K_c' = K_c [\text{NH}_4\text{HS(s)}] = \{[\text{NH}_3(\text{g})][\text{H}_2\text{S}(\text{g})]\}_{\text{eq}}$$

Quan es dona el valor de la constant d'equilibri d'una reacció heterogènia sempre es refereix a **K_c'** .

Problema

Escriu les expressions de K_c i K_p per a l'equilibri heterogeni corresponent a la dissociació del clorur de fosfoni

Solució:

En l'expressió d'acció de masses no apareixen les concentracions dels sòlids; per tant:

$$K_c = \{[\text{PH}_3][\text{HCl}]\}_{\text{eq}}$$

El valor de K_p correspon a l'expressió:

$$K_p = \{p_{\text{H}_3} p_{\text{HCl}}\}_{\text{eq}}$$

Tenint en compte la relació entre les dues constants:

$$K_p = K_c (RT)^{\Delta n_g} = K_c (RT)^2$$

doncs :

$$\Delta n_g = (1 + 1) - 0 = 2$$

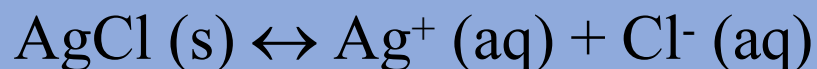
Exemple: En un recipient s' introdueix una quantitat de carbamat amònic, $\text{NH}_4\text{CO}_2\text{NH}_2$ sòlid que es dissocia en amoniac i diòxid de carboni quan s'evapora a 25°C . Sabent que la constant K_p per a l'equilibri $\text{NH}_4\text{CO}_2\text{NH}_2(s) \longleftrightarrow 2 \text{NH}_3(g) + \text{CO}_2(g)$ i a aquesta temperatura val $2,3 \cdot 10^{-4}$. Calculeu K_c i les pressions parcials a l'equilibri.

- **Equilibri:** $\text{NH}_4\text{CO}_2\text{NH}_2(s) \longleftrightarrow 2 \text{NH}_3(g) + \text{CO}_2(g)$
n(mol) equil. $n - x$ $2x$ x
- $p(\text{NH}_3) = 2 p(\text{CO}_2)$ ja que la pressió parcial és directament proporcional al nº de mols.
- $K_p = 2,3 \times 10^{-4} = p(\text{NH}_3)^2 \cdot p(\text{CO}_2) = (2x)^2 \cdot x$
- Aïllant s'obté que: $p(\text{CO}_2) = 0,039 \text{ atm}$ $p(\text{NH}_3) = 0,078 \text{ atm}$.

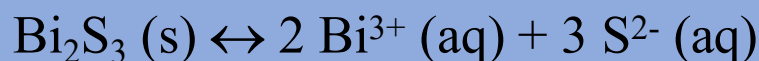
$$K_c = \frac{K_p}{(RT)^n} = \frac{2,3 \times 10^{-4}}{(0,082 \times 298)^3} = \mathbf{1,57 \times 10^{-8}}$$

PRODUCTE DE SOLUBILITAT.

[Concentracions en l'equilibri]

$$K_{\text{PS}} = [\text{Ag}^+][\text{Cl}^-]$$

$$K_{\text{PS}} = [\text{Bi}^{3+}]^2 [\text{S}^{2-}]^3$$

$$K_{\text{PS}} = (2s)^2 (3s)^3 s = 5 \sqrt{\frac{K_{\text{PS}}}{108}}$$

Producte de solubilitat

Relació entre la solubilitat i el producte de solubilitat:

$$K_{\text{PS}} = [\text{Ag}^+][\text{Cl}^-] = s^2$$

[ ] _o	C	—	—
[ ] _{eq}	C-S	S	S

$$s = \sqrt{K_{\text{PS}}}$$

$$\text{Si } K_{\text{PS}} \Rightarrow s$$

Si mesclem dues dissolucions que contenen dos ions que poden formar una sal insoluble.

Com saber si es formarà precipitat?

$Q = K_{PS} \Rightarrow$ Equilibri : dissolució saturada

$Q > K_{PS} \Rightarrow$ Es desplaça cap a l'esquerra : precipita

$Q < K_{PS} \Rightarrow$ No precipita : dissolució no saturada.

FACTORS QUE AFECTEN A LA SOLUBILITAT.

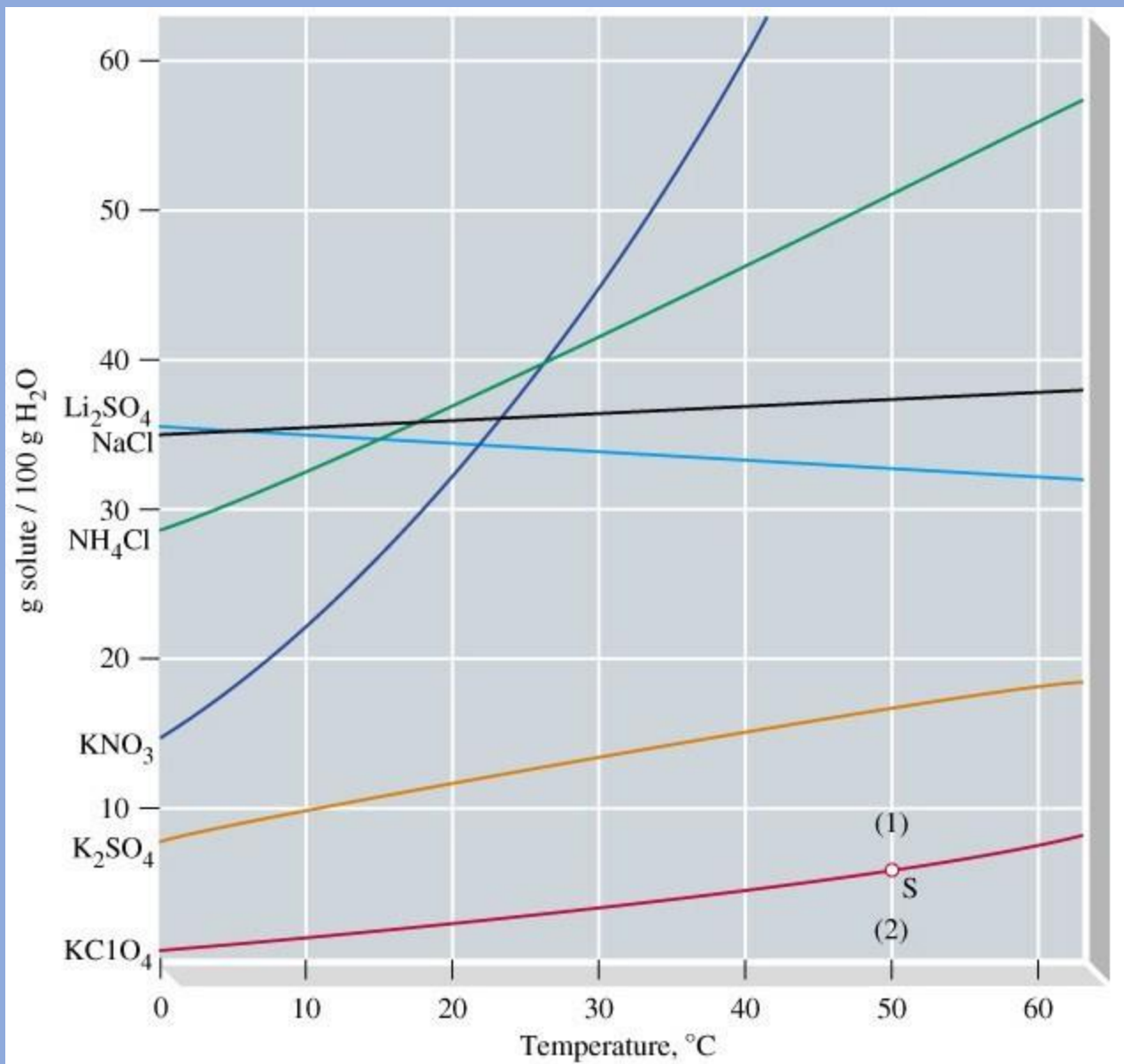
Efecte de la temperatura.

Afecta a K_{PS} , ja que és una constant d'equilibri.

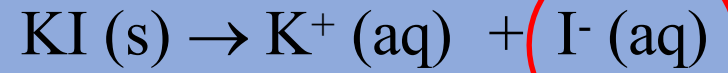
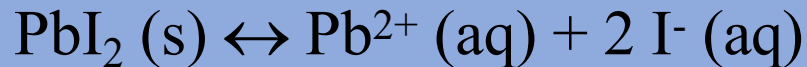
- Si $\Delta H^\circ_{dis} > 0$ (endotèrmica) $\Rightarrow T \uparrow K_{PS} \uparrow s \uparrow$
- Si $\Delta H^\circ_{dis} < 0$ (exotèrmica) $\Rightarrow T \uparrow K_{PS} \downarrow s \downarrow$

De tota manera, en substàncies molt poc solubles
L'efecte de la temperatura no és gaire important.

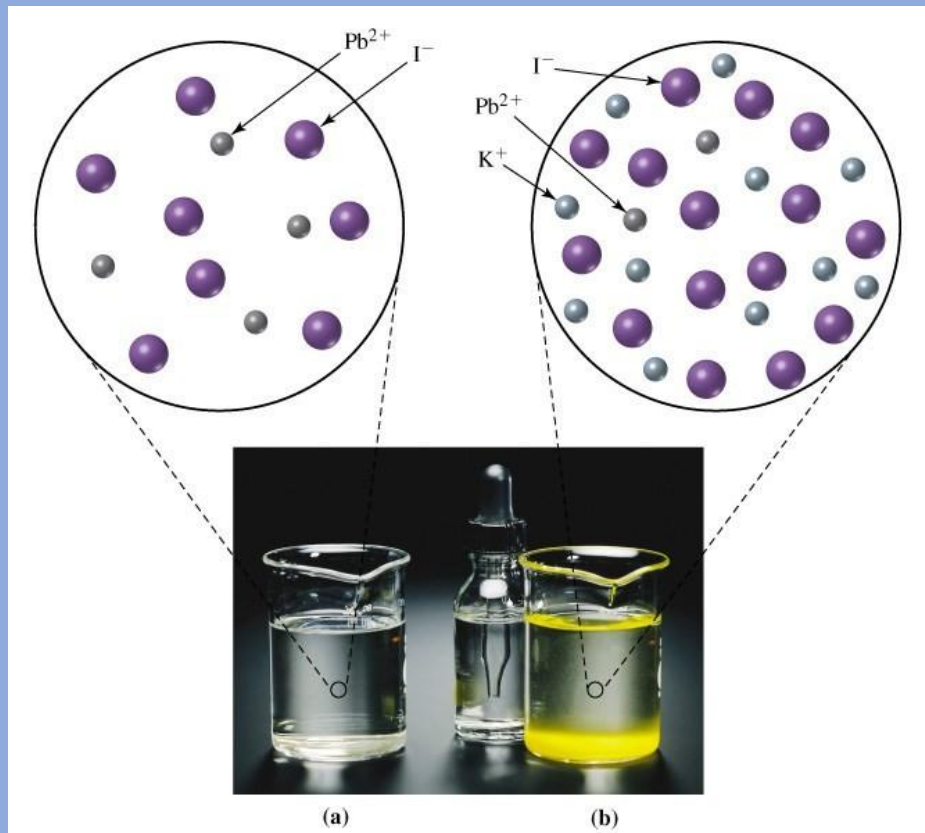

Efecte de l'ió comú.

La solubilitat d'un compost iònic poc soluble **disminueix** en presència d'un segon solut que proporcioni un ió comú.

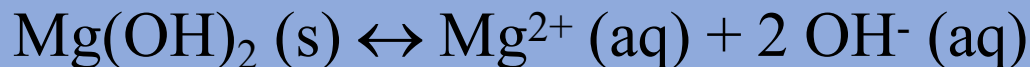

↓
Ió comú

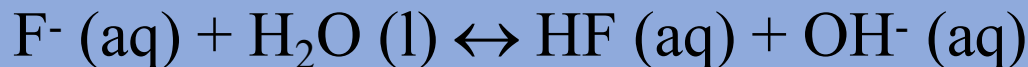
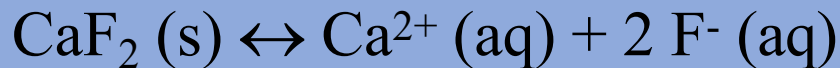
$s (\text{PbI}_2 \text{ en aigua}) = 1.2 \cdot 10^{-3} \text{ M}$
 $s (\text{PbI}_2 \text{ en una dissolució } 0.1 \text{ M de KI}) = 7.1 \cdot 10^{-7} \text{ M}$

Efecte del pH.

Si el pH es fa més àcid $\Rightarrow$ menor $[\text{OH}^-] \Rightarrow$
 $\Rightarrow$ l'equilibri es desplaça cap a la dreta $\Rightarrow$ **major solubilitat**.

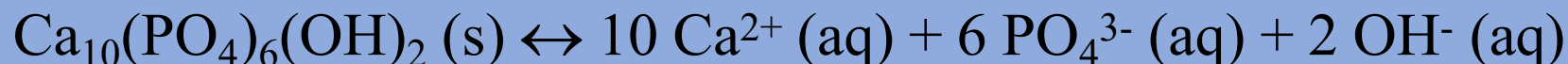
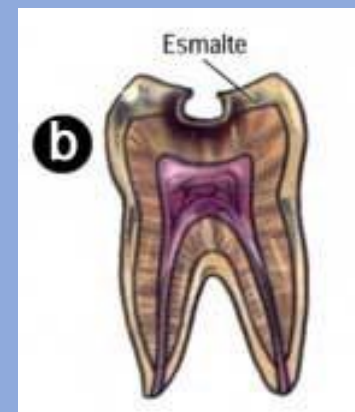
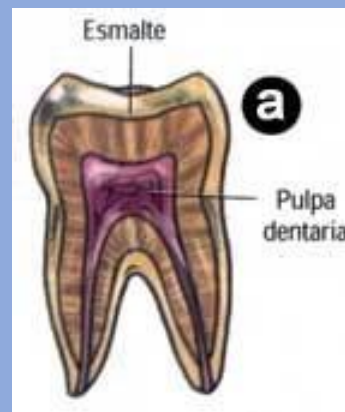
Aquest efecte té lloc en totes les sals l'anió de les quals presenti caràcter bàsic.: Carbonats, sulfurs...

La solubilitat de les sals que contenen anions bàsics augmenta a mesura que el pH disminueix.

Aplicació: Formació de càries

Esmalt dental: hidroxiapatita

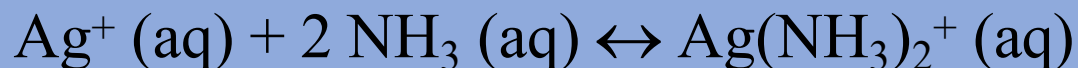
Si afegeixo F^- es forma fluoroapatita: $\text{Ca}_{10}(\text{PO}_4)_6\text{F}_2 (\text{s})$ que resisteix millor l'atac dels àcids.

Altres fenòmens:

- * Pluja àcida: dissol CaCO_3 de monuments
- * CO_2 de la respiració: deterioració d'estalactites i estalagmites

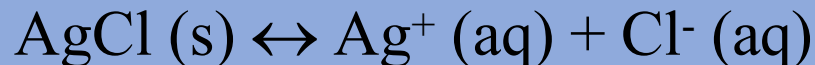
Formació d'ions complexos.

Els ions metàl·lics poden actuar com a àcids de Lewis.
La unió d'un ió metàl·lic amb una (o més) bases de Lewis es coneix com a ió complex.

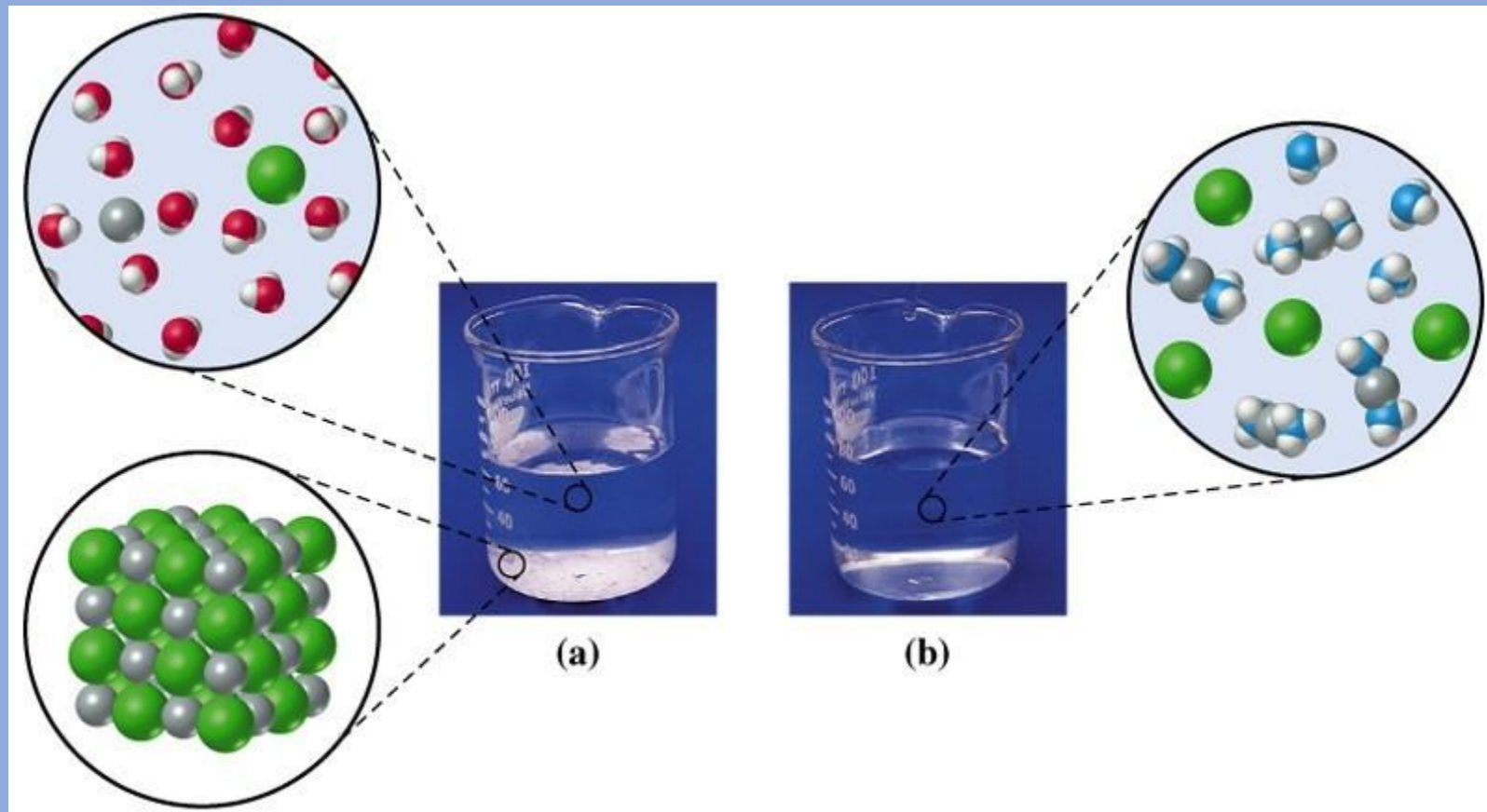
Ió complex

p.ex.: L'addició d' NH_3 té un efecte espectacular sobre la solubilitat del AgCl , la qual s'incrementa molt.

Dissolució saturada: $\text{Ag}^+(\text{aq})$ i $\text{Cl}^-(\text{aq})$

Dissolució
 $\text{Ag}(\text{NH}_3)_2^+(\text{aq})$ i $\text{Cl}^-(\text{aq})$

Precipitat AgCl (s)